

COVID-19 NING GLOBAL IQTISODIYOTGA TA'SIRI VA DAVLATLARNING INQIROZGA QARSHI DASTURLARINI AMALGA OSHIRISH XUSUSIYATLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10341707>

Temirova Nozima Shuxrat qizi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada Covid-19 uning global iqtisodiyotga ta'sir jarayonlari va ushbu jarayonda davlatlarning inqirozga qarshi dasturlari haqida fikr va mulohazalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar. *Pandemiya, covid-19, virus, Xitoy, global xatar, kasallik, iqtisodiy cho'kish, inqiroz.*

Abstract. *This article presents thoughts and opinions about the impact of Covid-19 on the global economy and the countries' anti-crisis programs in this process.*

Key words. *Pandemic, covid-19, virus, China, global risk, disease, economic collapse, crisis.*

Аннотация. *В данной статье представлены мысли и мнения о влиянии Covid-19 на мировую экономику и антикризисные программы стран в этом процессе.*

Ключевые слова. *Пандемия, covid-19, вирус, Китай, глобальный риск, болезнь, экономический коллапс, кризис.*

2019 yilning dekabr oyida Xitoyning Uxan shahrida COVID-2019 koronavirusi epidemiyasi yuzaga keldi. Bu holat dunyo mamlakatlarining o'z ijtimoiy-iqtisodiy siyosatiga bo'lgan munosabatini o'zgartirishga majbur qildi. Global xatar - COVID-19 pandemiyasi tufayli dunyoda yuzaga kelgan inqiroz jahon iqtisodiyotini jar yoqasiga olib keldi. Ushbu murakkab jarayonda Turkiyaning eksport salohiyatidagi yuksalish diqqatlarni jalb etmoqda. Nafaqat inson salomatligini, balki davlatlar iqtisodiyotini tahlikaga solgan pandemiya 2-Jahon urushidan beri dunyoda kuzatilmagan iqtisodiy cho'kishga sabab bo'ldi.

Bir qator zavod va fabrikalarda ishlab chiqarish to'xtash darajasiga yetib keldi, ba'zi ulgurji firmalar savdo markazlarini yopishga majbur bo'ldi. Dunyo miqyosida atigi bir necha haftaning o'zida qariyb 500 mln kishi ishdan chiqarildi. Global iqtisodiyotdagi natijalarga ko'ra, pandemiya davrida Xitoy iqtisodiyoti nisbatan yutuqli bo'ldi, katta talofatga uchragan tomon esa Yevropa davlatlari iqtisodiyoti sifatida namoyon bo'ldi.

Ko'plab mamlakatlar uchun COVID-19 dahshatli uyg'onish bo'ldi. Davom etayotgan inqiroz jamiyat muammolarini aks ettirib, halokatli ta'sirlar hukumat tizimini misli ko'rilmagan yo'llar bilan sinovdan o'tkazmoqda. Bu davrda O'zbekistonda birinchi navbatda tanazzul sharoitida iqtisodiyot va koronavirus bilan kurashish uchun sog'liqni saqlash tizimi barqarorligiga e'tibor qaratildi. COVID-19 pandemiya davrida o'zini izolyatsiya qilish rejimi odamlarni ko'p vaqtni oila a'zolari qurshovida o'tkazishga majbur qildi. Jamoat sohasida bu oilaviy munosabatlarga qanday ta'sir qilishi haqida munozaralar mavjud. Ba'zilar tug'ilish

darajasining o'sishini, boshqalar cheklangan joyda yashash oiladagi zo'ravonlikning ko'payishiga olib kelishi yoki ajralishlar sonining ko'payishini taxmin qilishdi. Pandemiya davrida, ayniqsa, keksa va yolg'iz keksalar uchun ham eng qiyin davr bo'ldi. Chunki ijtimoiy aloqalar cheklandi.

Yangi koronavirus pandemiyasi va turli mamlakatlar tomonidan kiritilgan epidemiyaga qarshi qat'iy choralar jahon turizmining o'zgarishini tezlashtirdi. Sanoat yuzlab milliard dollar va millionlab ish o'rinlarini yo'qotdi. Shu bilan birga, raqamli sayohat texnologiyalari startaplari bozorga kirib keldi, individual turlar va xalqaro hamkorlik formatlari uchun yangi imkoniyatlar paydo bo'ldi. Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD) ekspertlarining so'zlariga ko'ra, hozirgi inqiroz yanada barqaror turizm iqtisodiyotini yaratish imkoniyatidir. COVID-19 koronavirus pandemiyasi butun tarixdagi turizm sanoati uchun eng jiddiy muammoga aylandi

Dunyo fond birjalarida bunday keskin pasayish o'n yillardan buyon kuzatilmayotgan edi. Reuters agentligining hisob-kitoblariga fevral oyining oxirgi haftasi 2008 yilda boshlangan moliyaviy inqiroz davridan buyon kuzatilgan iqtisodiy va moliyaviy jihatdan eng noxush hafta bo'ldi. Butun dunyoda investorlar vahima ostida aksiyalarni sotishga tushdilar, rivojlanayotgan bozorga ega bo'lgan mamlakatlarning valyutasi, xom ashyo kontraktlari narxi keskin qadrsizlana boshladi. Koronavirus vahimasi ortida oxirgi kunlar ichida jahon fond birjalarida 10 trillion dollar yo'qotildi.

Covid-19 pandemiyasi global iqtisodiyotga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Mana bir nechta asosiy effektlar:

1. Iqtisodiy qisqarish: Ko'pgina mamlakatlarda blokirovka choralari va ta'minot zanjiridagi uzilishlar tufayli iqtisodiy o'sish keskin pasaydi. Korxonalar yopilishga yoki kam quvvat bilan ishlashga majbur bo'ldi, bu esa iste'mol xarajatlari va investitsiyalarning qisqarishiga olib keldi.

2. Ishsizlik: Pandemiya keng tarqalgan ish joylarini yo'qotishga olib keldi, chunki korxonalar o'z faoliyatini saqlab qolish uchun kurashdilar. Sayohat, mehmondo'stlik va chakana savdo kabi ko'plab sohalar ayniqsa og'ir zarar ko'rdi. Ishsizlik darajasi oshib, odamlar va oilalar uchun moliyaviy qiyinchiliklarga olib keldi.

3. Savdodagi uzilishlar: Sayohat cheklovlari va blokirovka choralari ta'minot zanjirlarini buzganligi va tovarlar va xizmatlarga talabni kamaytirishi sababli global savdo jiddiy ta'sir ko'rsatdi. Ko'pgina mamlakatlar asosiy tovarlarga eksport cheklovlarini joriy qildi, bu esa ma'lum bozorlarda tanqislikka olib keldi.

4. Hukumat aralashuvi: butun dunyo hukumatlari pandemiyaning iqtisodiy ta'sirini yumshatish uchun turli rag'batlantirish choralari ko'rdi. Bularga fiskal rag'batlantirish paketlari, pul-kredit siyosatiga tuzatishlar kiritish, biznes va jismoniy shaxslarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash kiradi.

5. Tengsizlik: Pandemiya mavjud tengsizliklarni kuchaytirdi, kam ta'minlangan ishchilar, ayollar va ozchiliklar kabi aholining zaif qatlamlari nomutanosib ta'sir ko'rsatdi. Ko'pgina mamlakatlarda boylar va kambag'allar o'rtasidagi tafovut kengayib bordi.

6. Iste'molchilarning xulq-atvoridagi o'zgarishlar: odamlar yangi normaga moslashgani sababli iste'molchilarning xatti-harakatlari sezilarli o'zgarishlarga duch keldi. Onlayn xarid qilish, masofaviy ishlash va raqamli xizmatlarga o'tish yuz berdi. Elektron tijorat, striming platformalar va telekommunikatsiya kabi ayrim tarmoqlarda o'sish kuzatildi.

7. Uzoq muddatli iqtisodiy muammolar: pandemiyaning uzoq muddatli iqtisodiy oqibatlarini hali ham ochilmaydi. Mamlakatlar davlat qarzining yuqori darajasi, sog'liqni saqlash tizimining zaiflashgani hamda iqtisodiyotni tiklash va barqarorlikni oshirish uchun tarkibiy islohotlar zarurati kabi muammolarga duch kelmoqda.

Ta'kidlash joizki, Covid-19 ning global iqtisodiyotga ta'siri mamlakatlar va sektorlar bo'yicha farq qiladi. Iqtisodiy tiklanish sur'ati va darajasini aniqlashda tiklanish harakatlari va emlash kampaniyalarining samaradorligi hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Ko'pgina mamlakatlar Covid-19 inqirozining iqtisodiy ta'sirini yumshatish uchun turli dasturlarni amalga oshirdi. Ba'zi umumiy chora-tadbirlar o'z ichiga oladi:

1. Rag'batlantirish paketlari: Hukumatlar pandemiya jabr ko'rgan jismoniy shaxslar, korxonalar va tarmoqlarga moliyaviy yordam ko'rsatdi. Bunga bevosita naqd pul o'tkazmalari, ish haqi subsidiyalari va kichik biznes uchun grantlar kiradi.

2. Ishsizlikni qo'llab-quvvatlash: Mamlakatlar pandemiya tufayli ishini yo'qotganlarga vaqtinchalik moliyaviy yordam berish uchun ishsizlik nafaqalarini kengaytirdi. Ayrim hukumatlar ommaviy ishdan bo'shatishning oldini olish uchun ish o'rinlarini saqlab qolish sxemalarini ham joriy qildilar.

3. Biznesni qo'llab-quvvatlash: Hukumatlar qiyinchilikka duchor bo'lgan korxonalarni qo'llab-quvvatlash uchun kreditlar, grantlar va soliq imtiyozlari taklif qildi. Shuningdek, ular tartibga solishni yengillashtirish va biznesning barqarorligini ta'minlash uchun likvidlikni qo'llab-quvvatlash choralari ko'rishdi.

4. Sektorga oid chora-tadbirlar: Turizm, mehmondo'stlik va aviatsiya kabi inqirozdan qattiq ta'sirlangan ayrim tarmoqlar maqsadli yordam oldi. Bunga moliyaviy yordam, soliq imtiyozlari va sohaga oid imtiyozlar kiradi.

5. Infratuzilmaga investitsiyalar: Ko'pgina mamlakatlar iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va ish o'rinlarini yaratish uchun infratuzilma loyihalarini boshladilar. Ushbu investitsiyalar qurilish, transport va boshqa muhim tarmoqlarni rivojlantirishga qaratilgan.

6. Pul-kredit siyosati: Markaziy banklar moliya bozorlarini barqarorlashtirish hamda qarz olish va investitsiyalarni rag'batlantirish uchun foiz stavkalarini pasaytirish, miqdoriy yumshatish va likvidlikni ta'minlash kabi chora-tadbirlarni amalga oshirdi.

7. Sog'liqni saqlash va ijtimoiy xarajatlar: hukumatlar pandemiya qarshi kurashish uchun sog'liqni saqlash infratuzilmasi, tibbiy buyumlar va tadqiqotlarga sarflanadigan xarajatlarni oshirdi. Aholining zaif qatlamlariga yordam berish uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlash dasturlari ham kengaytirildi.

Muayyan dastur va chora-tadbirlar iqtisodiy sharoitlari va siyosat ustuvorliklaridan kelib chiqqan holda turli mamlakatlarda farqlanishini ta'kidlash muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Grinin L. Retrospektivda global inqiroz: Likurgdan Alan Greenspangacha [Elektron resurs] / L. Grinin.
2. Kondratyev N.D. Iqtisodiy dinamika muammolari: darslik. qo'llanma / N.D. Kondratyev. - M.:
3. V.P.Kuznetsov Rossiya inqirozini tushuntirishga urinish / V.P. Kuznetsov. - 9-nashr. M.: Jahon iqtisodiyoti va halqaro munosabat
4. The state we're in: will the pandemic revolutionise the role of government? URL: <https://www.theguardian.com/us-news/2020/apr/26/government-state-role-pandemic-coronavirus>
5. Система международных отношений после COVID-19, URL: <https://www.eurasian-research.org/publication/the-international-relations-system-after-covid-19/?lang=ru>
6. Вакцина от коронавируса: к чему приводит политизация медицины? URL: <https://russiancouncil.ru/blogs/generation-shift/vaktsina-ot-koronavirusa-k-chemu-privodit-politizatsiya-medsiny-/><https://foreignpolicy> April 2022